

14. The Variorum Edition of the Poems of W.B. Yeats / ed. by Peter Allt and Russel K. Alspach. – New York: Macmillan, 1957. – XXXV, 884 p.
15. The Variorum Edition of the Plays of W.B. Yeats / ed. by Russel K. Alspach. – New York: Macmillan, 1966. – XXV, 1336 p.
16. Yeats W. B. Plays and Controversies / W. B. Yeats. – London, 1923, 1963. – 416 p.

ДВОВЕКТОРНІСТЬ ПОЕТИЧНОЇ ТВОРЧОСТІ ІВАНА АНДРУСЯКА (НА ОСНОВІ ПОЕТИЧНОЇ ЗБІРКИ „ДЕПРЕСИВНИЙ СИНДРОМ”)

Українська поезія нового часу, бо саме так потрібно номінувати всі ті віяння, що мали місце у вітчизняній літературі наприкінці ХХ століття, досить розмаїта за своїми напрямками, течіями, нововведеннями в естетичному трактуванні форми, змісту та ідеї художнього тексту.

Так, в цей період в Україні була помітна з'ява чималої кількості літературних гуртів які пізніше свою діяльність (саме в межах гурту) означували радше формально, аніж ідейно-змістовно. До них можна віднести „Нову дегенерацію” (Івано-Франківськ), „Нечувані” (Львів), „Західний вітер” (Тернопіль), „Музейний провулок №8”, „Червона Фіра” (Харків) та ін.

Подібна ситуація в українському літературному процесі прослідковувалась і раніше, зокрема у 20-х-30-х роках ХХ століття – „Гарт”, „ВАПЛІТЕ”, „неокласики” та інші, у 80-х роках ХХ століття – „Бу-Ба-Бу” (Львів), „ЛуГоСад” (Львів), „Пропала Грамота” (Київ) тощо, щоправда їхня „гуртівська” діяльність була дещо тривалішою, аніж приміром діяльність творчої мистецько-гуртівської співпраці дев'яностиків. Незважаючи на це, саме з'ява цих гуртів, згодом дала можливість викристалізуватися багатьом творчим особистостям, чия творчість сьогодні рекомендує навчальна програма з української літератури для вивчення в старших класах загальноосвітніх шкіл. До них без перебільшення можна віднести і творчість Івана Андрусяка, як одного з учасників івано-франківського літературного угруповання „Нова дегенерація”.

В поетичній творчості цього раннього дев'яностика зримо прослідковуються два вектори:

1) неоромантичний вектор, як один із стильових течій модернізму. В цьому випадку він служить більше виявом внутрішніх ліричних переживань митця, що згодом світоглядно трансформовано і передано як переживання ліричного героя андрусяківських поезій;

2) постмодерністський вектор. Причина його використання в поетичних текстах є радше даниною часу і служить більше виявом епатажу, кітчю, „штуки”, аніж відображення справжності переживань. Водночас таке писання з тогочасної позиції можна класифікувати як гротескне відображення критики митця на українські суспільно-політичні події в 1988 – 1992 рр., а з сьогоднішньої точки зору, окрім названої, дане писання слід ще й відносити до філологічної поезії, про що за Юрієм Андруховичем [3;7] та Володимиром Даниленком [5;251] вторив Ігор Бондар-Терещенко [4;25], якщо зважати на філологічну вправність та як мінімум освіту кожного з представників „Нової дегенерації”.

Згодом постмодернізм, як стиль та творчий метод, автором був обраний свідомо, про що свідчать концепції та більшість поезій зі збірок „Отруєння голосом”, „Повернення в Галапагос”, „Часниковий сік” тощо.

Підтверджуючи першу тезу щодо неоромантизму, можна пригадати слова колеги по гурту Степана Процюка, який ранню творчість Івана Андрусяка, характеризує наступним чином: „Пригадую, як у 1991 р. в міській івано-франківській газеті „Західний кур'єр”, котра перша надала нашому літгурту „політичний притулок”, Іван назвав свою добірку „Я винен у тому, що я не подібен на себе”. Адже до „дегенеративної” поезії Івановими ліричними пасажами, як-от: „Панночко з блакитними очима” зачитувались станіславівські школярочки й студенточки першого-другого курсів” [8;9], зазначаючи пізніше, що „Андрусяк – лірик від природи” [8;9]. Крім

того, до ліричних поезій окрім згаданої із першої збірки „Депресивний синдром” можна віднести і наступні: “не повертайся в жовтий ліс...” (с. 21), “сплітаються пальці сплітаються очі і голови...” (с. 25), “Легко, ніби помахом крила...” (з присвятою Назарові Кардашу) (с. 26), “Гортанні крики божевільних...” (с. 27), “вітер...” (с. 32), “і знову дощ і знову знову знову...” (с. 34), та однойменний зі збіркою цикл “Депресивний синдром” (с. 35-39) та ін.

Як підтвердження вищенаведеного переліку поетичних текстів та їхнього віднесення до неоромантичного вектору наведемо дві строфи із згадуваної С. Процюком поезії:

*Панночко з блакитними очима,
панночко з блакитними сльозами,
як мені хотілося навчитись
бути з вами і не бути з вами.*

*Як мені хотілося – повірте –
на вітрах проворно-пелехатих
і вдихати вас, немов повітря,
і, немов повітря, видихати. [1;33]*

Що ж до збірки, яка б об'єднувала романтично-ліричні твори цілком характерною є “Сад перелітний” (видавництво “Кальварія”, 2001р.). Зважаючи на те, що за роком видачі вона дещо не співвідносна з темою дослідження, оскільки сам рік є початком нової доби в українській літературі, а не останнім десятиліттям минулого століття, все ж більшість текстів, які входять до “Саду перелітного” писалися або були видруковані раніше в інших книгах Івана Андрусяка, зокрема, “Дерева і води”, „Шарга”, “Депресивний синдром” тощо.

Що ж стосується Андрусяка-постмодерніста, то в статті “До питання про функціонування міфа та засоби міфологізації у поезії покоління 90-х” його творчість Маріанна Кіяновська характеризує наступним чином, зазначаючи, “... що Жадан є модерністом, Андрусяк – постмодерністом, а Бедрик, на мою думку, займає проміжну між модернізмом та постмодернізмом позицію”[7;136]. З цією тезою Маріанни Кіяновської можна як погоджуватись, так і заперечувати. Однак аналізуючи поетичну збірку Івана Андрусяка „Депресивний синдром” все ж перелічимо постмодерністичні за своїми властивостями поезії. Це: “Нова дегенерація” (с. 13), цикл “Українські поети”(вірші 1,2) (с. 15-16), “кирпата безодня розплющує губи...” (с. 22), “ми до дерева глузду себе присилили аббасе...” (с. 29), цикл “Чотири сонети повільної смерті” (с. 40-42) та інші.

Свого часу В. Ізер зазначав, що: “Літературний текст повинен бути задуманий так, щоб заангажувати увагу читача до процесу творення речей, що знаходяться поза ним”[6;263]. Слід констатувати, що в даному випадку окрім епатажу („ми зчиняємо галас і це називається гімн // ми сякаємось в руку і це називається правила”[1;13]), розрахованого саме на вплив на читача, поетичні тексти одного з представників “вербовецької трійці” на початковій стадії творчості включали в себе цитатне мислення, а звідси інтертекстуальність та пастиш. Оскільки інтертекст, як ознаку художнього постмодерністського тексту можна віднайти і в творах початку, першої половини ХХ століття, щоправда здебільшого прозових („Улісс” Дж. Джойса, „Майстер і Маргарита” М. Булгакова, „Доктор Фаустус” Т. Манна, „Гра в бісер” Г. Гессе тощо), то цю ознаку та прийом в мистецтві можна трактувати як перехідною. Що ж до гіпертексту, як, фактично, провідної ознаки постмодернізму в ранній творчості Івана Андрусяка, на жаль, немає. Сьогодні гіпертекст здебільшого зреалізований поетами-слемістами (двохтисячниками) та базується на використанні комп'ютерної віртуальної реальності (приміром творчість Ю. Завадського [9]). В творчості Івана Андрусяка цитатне мислення присутнє в якості переосмислення, а звідси і перетрактування естетичного та змістовного наповнення кожної з цитат, в процесі введення її в текст поетичний, хоча, провідна властивість цитати, як одного з компонентів структурної побудови поетичного тексту, в творах автора все ж присутня, але не домінуюча.

Подібне можна і говорити і про пастиш, що є специфічним варіантом пародії одноосібно по відношенні до когось, а у випадку наведеному нижче, навіть і самопародії, і в той же час синтез першого та другого, особливо тоді, коли ліричний герой автора в поетичному тексті виступає поруч з іншими персонажами твору і зазвичай в словесній формі оформлюється особовим займенником „ми”. Для прикладу розглянемо текст з ранньої творчості Івана Андрусяка „Геометричне” і на його основі спробуємо це доказати:

Прийшли до круга. Стали зусібч.

*І голови накрили прапорами.
І хтось завів нестямну довгу річ
про конуси і паралелограми.*

*А ми поволі падали в траву,
підклавши сон під голови патлаті.
І так виразно, ніби наяву,
у нас в очах світилися квадрати.*

В цій поезії автор описує суспільно-політичні події початку 90-х рр. ХХ століття, а саме – одну із віх становлення України, як незалежної самостійної соборної держави. Метафорично використовуючи геометричні фігури митець на підтекстовому рівні вказує на зовсім інші поняття, іноді перетрактовуючи символістські стереотипи. Так, приміром, коло (в тексті – круг) в цій поезії подається в лексемному значенні „згода”, а не як „рівність” („стали зусібч”). Прапор приховує іншу геометричну фігуру – прямокутник, який в тексті виступає символом єднання. Конуси і паралелограми – промови агітаторів чи представників влади про два напрями, вектори розвитку держави. Однак, будучи особою не заангажованою ідеєю майбутнього суспільно-політичного розвитку України, і вказуючи на те, що таких як він багато, автор, перефразовуючи сленгівський вислів, в останньому рядку вірша вказує на ставлення свого ліричного героя та інших до події.

Згаданий текст яскраво підтверджує розбіжність між літературою та політикою, яку за часів правління тоталітарної системи важко було собі уявити, а коли вже таке траплялося, то всі потуги спротиву мистецьких сил закінчувалися як правило інтелектуальному рівні. Ставлення політиків до такого спротиву теж мало свої наслідки, зокрема арешти та заслання митців-бунтарів.

З іншого боку, в цьому поетичному тексті, ми бачимо як художньо оформлені елементи пародії по відношенні до когось (другий рядок першої строфи, який вказує одну з рис характеру промовця, наприклад на його настирливість), так і самопародії (перший та другий рядки другої строфи, які вказують на відношення аудиторії до промовця).

Згодом поетична творчість Івана Андрусика помітно починає тяжіти як до архетипотворення (архетипописання), так і мітописання, що вказує на те, що митець вже остаточно визначився як постмодерніст, який при створенні художнього тексту послуговується не тільки створенням нових образів, тем чи мотивів, а й варіюванням найдавніших та найновіших форм буття. Приміром, сам же автор, характеризуючи творчість свого колеги по перу, представника літературного гурту “Західний вітер” (Тернопіль) Василя Махна зазначав: “Є поети первинні. Вони фільтрують життя, видобуваючи типи. Вони пропонують ці типи світові з наміром змінити його. Вони посередники між життям і мистецтвом. Є поети вторинні. Вони фільтрують культуру, видобуваючи архетипи. Вони танцюють по головах перших. Вони не виносять себе суєті, бо хочуть змінити не світ, а Того, Хто в собі. Вони посередники між мистецтвом і культурою” [2;8], при чому, як себе, так і Махна свідомо відносячи до “вторинних” поетів.

Підводячи підсумок, щодо двоверторності творчості Івана Андрусика можемо зазначити наступне:

1) в українській поезії першої половини 90-х рр. ХХ століття митців, які в своїй творчості одночасно працювали в кількох літературних напрямках, було чимало. Це І. Андрусик, С. Жадан, В. Махно, Т. Девдюк, О. Соловей, С. Пантюк та ін. Причина такого вибору швидше крилася в несвідомій орієнтації митців під час написання художнього твору, котра здебільшого базувалася на стику прийомів передачі справжніх внутрішніх переживань митця, що оформлені, як переживання ліричного героя тексту та свідомого компіювання поезії з точки зору структури, фабули, філологічної вправності, технічних прийомів версифікації. Згодом в їхній творчості версифікаційна вправність постає на перший план. Її можна віднести, за висловом Ю. Андруховича, до „вищої математики” [3;7], а сам текст набуває формального компілятивного характеру, де естетичному наповненню та експресійному враженню чи переживанню як ліричного героя, читача відводиться другорядна роль;

2) написання поезій, які за своїм структурно-змістовним наповненням можна віднести до тих чи інших течій модернізму прослідковується в творчості Івана Андрусика та інших згаданих письменників, але ці поетичні тексти вже здебільшого носять екзотичний характер в їхній творчості і творяться більше з позицій і рис постмодерністичних, а їх творення є якісним синтезом двох обширних літературно-мистецьких напрямів, що виникли на початку і наприкінці ХХ століття в українській літературі;

3) що стосується поетичної збірки „Депресивний синдром” Івана Андрусяка, то можна помітити розмаїтість творчості автора в межах самого жанру. Вона базується на основі критичних відгуків на поетичні твори митця, які в різний часовий період класифікувалися то як романтичні (іноді як неоромантичні), то як постмодерністські, відповідно до аналізу окремого поетичного тексту, як такого, так і поетичної збірки загалом.

4) окремі поетичні тексти із аналізованої поетичної збірки Івана Андрусяка (“Українські поети” (цикл, с.15), “Геометричне” (с. 18)), носять, елементи сарказму, що єднає їх, а звідси і творчість автора, із творчістю своїх попередників – представників літургів „Бу-Ба-Бу” та „ЛуГоСаду”.

Підводячи підсумок можна зазначити, що в ранній поетичній творчості Івана Андрусяка, як і більшості українських поетів, що “увійшли” в літературу на початку 90-х рр. ХХ століття, домінують модерністські елементи, а більшість поезій їхньої творчості, в першу чергу, відображають внутрішній світ ліричного героя (а звідси і самого автора). Постмодерністські елементи (інтертекст, гіпертекст, цитатність, пастиш), як складові художнього тексту, що мали місце у формотворчому та змістовному наповненні поезій є, радше, зовнішньою ознакою, – даниною часу у своєму творчому форматі. Це стосується в тому числі і постмодерністських поезій Івана Андрусяка, що були видруковані в збірці „Депресивний синдром”.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусяк І. Поетична збірка “Депресивний синдром” в загальній збірці “Нова дегенерація” // Бібліотека журналу “Перевал”. – Івано-Франківськ, 1992.
2. Андрусяк І. “Рибою пливи, Свідзинським: кавою...” в кн. “Літпроцесія: Рецензії, есеї, статті / Бібліотека альманаху “Кальміус”. – Донецьк: Видавнича агенція “OST”, 2002.
3. Андрухович Ю. „Сотворіння трикутника”. Передмова до зб. „Нова дегенерація” – в кн. „Нова дегенерація”, - Бібліотека журналу „Перевал”, – Івано-Франківськ, 1992.
4. Бондар-Терещенко І. Екстермінація і концептологія літературного дискурсу 1990-х рр. // „Слово і час”, – 2005. – №9.
5. Даниленко В. „Покоління національної депресії” в антології дев’яностих „Іменник”. – К.: Смолоскип, – 1997.
6. Ізер В. „Процес читання: феноменологічне наближення.” у кн.: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. Слово. Знак. Дискурс / за ред. М. Зубрицької. – Львів, 1996.
7. Кіяновська М. До питання про функціонування міфа та засоби міфологізації у поезії покоління 90-х, – Альманах “Молода нація”, – К.: “Смолоскип”, – №9, – 1998.
8. Процюк С. Стаття “Лірик, котрий “не подібен на себе”” в книзі “Лицарі стилосу і кав’ярень / есеї про дев’ятдесятників”, – К.: “Смолоскип”, 1996.
9. Див. <http://www.yuryzavadsky.com>.

Вікторія КРИМОВА

© 2009

ЕТИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА ЦИКЛУ Ю. ПОЛЯКОВА «ВОЗВРАЩЕНИЕ БЛУДНОГО МУЖА», «ЗАМЫСЛИЛ Я ПОБЕГ...» І «ГРИБНОЙ ЦАРЬ»

Кожна історична епоха вносить до літератури свої теми. Злободенні проблеми не можуть не відбитися в творах сучасників. Але справжній художник ніколи не обмежиться сьогоденним.

Юрій Поляков — сучасний прозаїк не тільки тому, що його творчість припадає на перелом століть (він позначив себе у великій літературі в 1984 р., а зараз один з провідних майстрів слова). У своїх творах він торкається всіх найважливіших сфер життя кінця ХХ — початку ХХІ сторіч. Але понад усе автора відомих книг хвилюють зміни, які вносить сучасна дійсність у людину і людські взаємини.

Мета цієї статті — дослідження суб’єктивно-авторських підходів до традиційних по суті проблем, які актуальні в будь-яку епоху і в будь-якій літературі. Матеріалом до нашої статті